

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖

กองสวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดุง
อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยภูมิปัญญาไทย มีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่าง คนกับ สังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค กอง สวัสดิการสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดุง ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้สำรวจบุคคล สำคัญของท้องถิ่น และจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลบ้านดุง เพื่อการศึกษาและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ต่อไป

กองสวัสดิการสังคม
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดุง

แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมภูมิปัญญาอาจเกิดจากประสบการณ์ของกลุ่มคนในชุมชนจากภายนอกชุมชนและ / หรือผลิตใหม่หรือผลิตขึ้นมาก็ได้

๒) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคนซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในชุมชนความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางหลักเกณฑ์มีวิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวความสัมพันธ์กับผู้ล่งลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติความรู้ที่สั่งสมมา แต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความรอบรู้รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม

๓) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้โดยแยกให้ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาว่าหมายถึงพื้นความรู้ความสามารถและคำว่าท้องถิ่นว่าหมายถึงท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะดังนั้นคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงหมายถึงพื้นความรู้ความสามารถของท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้กล่าวไว้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตสังคมและในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมจึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วฟื้นฟูประยุกต์เสริมสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้นนักฟื้นฟูนักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ ปราชญ์ชาวบ้าน ” หรือ “ ผู้รู้ชาวบ้านและสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ” หรือ “ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ”

ศูนย์พัฒนาหลักสูตรกรมวิชาการกล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น

๔) ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีคุณภาพกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะในระดับพื้นฐานหรือระดับชาวบ้านภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มีได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ แต่ส่วนแลกเปลี่ยนเฟ้นและปรับให้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา

สรุปได้ว่าภูมิปัญญาไทยหมายถึงองค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการสะสมเลือกสรรและพัฒนาปรับปรุงอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการถ่ายทอดกันมาในสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกัน

ตารางเปรียบเทียบภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาไทย

ประเภทภูมิปัญญา	ลักษณะที่เหมือนกัน	ลักษณะที่แตกต่างกัน
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นองค์ความรู้และวิธีการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	เป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับบุคคลหรือระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขต จำกัด ในแต่ละท้องถิ่น เช่นภาษาอีสาน ผ้าไหม แกงโตปลาหนังตะลุง เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ฯลฯ
ภูมิปัญญาไทย		เป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับในระดับชาติเช่นภาษาไทย มวยไทย ต้มยำกุ้ง เป็นภูมิปัญญาไทย ฯลฯ

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม-วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมาภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ความสามารถและวิธีการปฏิบัติของชาวบ้านที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหากวิธีการนั้นเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นและมีการนำไปปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายชุมชนก็จะเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” แต่ถ้าได้รับการยอมรับในระดับชาติก็จะขยายกว้างเป็น “ภูมิปัญญาไทย”

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ๖ ประการ

๑. มีความเป็นท้องถิ่นที่มีรากฐานอยู่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง
๒. เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในบุคคลที่ใช้ความรู้นั้น
๓. มีการถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าและถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไม่ค่อยมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๔. เป็นความรู้ที่มาจากการลงมือทำและประสบการณ์มากกว่าเป็นความรู้จากทฤษฎี
๕. มีรากฐานในโลกทัศน์ทางศาสนาคำสำคัญด้านจิตวิญญาณและค่านิยมของชุมชนในสังคม
๖. เป็นความองค์รวมความสมดุลของร่างกายและจิตวิญญาณและมีความสำคัญในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยพอสรุปได้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอดตั้งแต่สุโขทัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชพระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูกผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถดิระขังแจ้งความเดือดร้อนขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ต่อรุ่งเรืองให้เป็นปึกแผ่นพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรรัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้งด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกรด้านการเกษตรแบบสมดุลและยั่งยืนฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ยังความสงบร่มเย็นคืนกลับมายังประชาชน

๒. สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิคนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จำนวนมากเป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศเช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน แม่ไม้มวยไทยสามารถชกมวยไทยจนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกันซึ่งในปัจจุบันมวยไทยถือเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะการป้องกันตัวชั้นเยี่ยม

นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาด้านอาหารอาหารไทยเป็นอาหารที่มีความหลากหลายในรสชาติทั้งอาหารคาวหวานปรุงง่ายรสอร่อยถูกปากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศพืชที่ใช้ปรุงอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูกพืชที่ใช้เป็นส่วนประกอบที่เป็นพืชสมุนไพรเช่นตะไคร้ขิงข่ากระชายใบใบโหระพาใบกะเพรา เป็นต้น

๓. ความสามารถปรับปรุงประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมคนไทยยอมรับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่โดยนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประนีประนอมรักสงบใจเย็นมีความอดทนให้อภัยสำนึกผิดดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุขทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ทั้งหมดนี้สืบเนื่องจากหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์พระพุทธศาสนาวัน

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในการยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คนสังคมและธรรมชาติอย่างยิ่งมีเครื่องมือที่ชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมายเช่นประเพณีสิบสองเดือนเป็นการแสดงความเคารพขอพรเป็นวันแห่งครอบครัวเครือญาติที่

น้องได้พบปะกันด้วยความอบอุ่นส่วนประเพณีลอยกระทงคุณค่าอยู่การบูชาและเคารพบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนพืชสัตว์ซึ่งใช้น้ำทั้งการบริโภคและอุปโภคในรักษาป่าให้ต้นน้ำลำธารได้ประยুক্তีให้ประเพณีการบวชป่าเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติสภาพแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธารพลิกฟื้นกลับคืนมาได้ อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทยที่ค้ำจุนความสมดุลของคนสังคมและธรรมชาติ แต่น้อยพอยู่พอกันเมื่อเหลือกินก็แจกญาติพี่น้องเพื่อนบ้านใกล้เคียงนอกจากนี้ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่นที่ตนไม่มีเมื่อเหลือใช้จริง ๆ จึงจะขายอาจกล่าวได้เป็นการเกษตรแบบ “กิน-แจก-แลก-ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกันเคารพนับถือกันเป็นญาติกันทั้งหมดบ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีสัมพันธ์กันแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากเนื่องจากทำพอกกินไม่โลภและทำลายมากเหมือนปัจจุบันถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยแม้กาลเวลาจะเปลี่ยนไปอย่างไรความรู้สมัยใหม่จะหลั่งเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับยุคสมัยเช่นการรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใสบีพัดเป็นหางสามารถวิ่งได้เร็วขึ้นเรียกว่า “เรือหางยาว” การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานพลิกพื้น ธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์คืนแทนสภาพป่าที่ถูกตัดทำลายไปการรู้จักใช้ภูมิปัญญาออมเงินสะสมทุนตามแบบ สมัยใหม่ให้สมาชิกกู้ยืมปลดหนี้สินและจัดสวัสดิการแก่สมาชิกจนชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งสามารถช่วย ตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศและการสร้าง “อุโมงค์น้ำ” ขึ้นเป็นปะการังเทียมให้ปลาอาศัยวางไข่แพร่ พันธุ์และเจริญเติบโตขยายจำนวนมากดังเดิมถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคตามสมัย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ยาไส้” ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเรื่องของปาก ท้องเป็นสิ่งที่ถูกนำไปแสวงหาผลประโยชน์หรือที่คุณค่าเป็นตัวเงินโดยง่ายจึงจำเป็นต้องหวงแหนมีการจด ลิขสิทธิ์สิทธิบัตรทางปัญญา

๒. ภูมิปัญญาหรือความรู้ส่วนที่เรียกว่า “ยาใจ” ซึ่งความรู้ที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใครกลับช่วยให้สังคม มีความเอื้ออาทรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อความผาสุกของคนในสังคม

ประภากร แก้ววรรณ ได้สังเคราะห์ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญา ของชาวบ้านเป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของ ชาวบ้านให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้นสั่งสมสืบทอด ปรับปรุงพัฒนาเป็นศักยภาพหรือความสามารถในเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างความรู้ใหม่สร้างปัญญา ตอบสนองความจำเป็นความต้องการของชุมชนท้องถิ่นตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศโดยรวมทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและมั่นคง

การจำแนกตามแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแหล่งถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

๑. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคล** กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งบุคคลที่ ทำหน้าที่เป็นผู้นำในเรื่องพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการประดิษฐ์ และการเกษตรกรรมโดยบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เช่นครภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านพระภิกษุผู้นำชุมชนผู้รู้พ่อแม่แม่เฒ่า ฯลฯ

๒. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทสถานที่** ครอบคลุมสถานที่ที่มีความสำคัญกับท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ศาสนาพิธีกรรมสถานที่ทางธรรมชาติสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแหล่งเพาะปลูกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่เป็นบุคคลหน่วยราชการ และองค์กรเอกชน

๓. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทวัสดุอุปกรณ์** ครอบคลุมวัสดุอุปกรณ์ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์สื่อของจริงและของจำลองที่ใช้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลังคนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนักส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกเล่ากันเป็นการภายในเช่นสูตรทำอาหารหรือตำรับตำราต่างทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปอาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น ๑๐ ลักษณะได้ดังนี้

๑. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาภูมิปัญญา** ประเภทนี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคมโดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

๒. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม** เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตั้งามที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจในสังคมภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

๓. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน** เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

๔. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน** นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อความอยู่รอดแล้วมนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตนอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคได้อีกด้วย

๕. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน** การละเล่นถือว่าเป็นการเอนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

๖. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม** ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายตัวอยู่กระจายตัวอยู่ทั่วไปเช่นสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมเป็นต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิคความคิดความของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

๗. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภูมิปัญญา** ประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึงความสนุกสนานและยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

๘. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้านภูมิปัญญา** ประเภทนี้เกิดจากการสังสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะถือว่าเป็นปัจจัยซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

๙. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน** เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยมซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควรหากมีการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชนจะเป็นการรักษารักษาภูมิปัญญาของบรรพชนได้อีกทางหนึ่ง

๑๐. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ** เนื่องจากไทยมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาทำไร่จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาคของไทย

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้แบ่งสาขาหรือประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๑๓ สาขา ดังนี้

๑. **สาขาเกษตรกรรม** หมายถึงความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสานการแก้ปัญหาด้านการตลาดการแก้ปัญหาด้านการผลิตการแก้ไขโรคและแมลงและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

๒. **สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึงการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดและเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรมเช่นการรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารากลุ่มโรงสีกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. **สาขาการแพทย์ไทย** หมายถึงความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. **สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม** หมายถึงความสามารถเกี่ยวกับจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งอนุรักษ์การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. **สาขากองทุนธุรกิจชุมชน** หมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๖. **สาขาศิลปกรรม** หมายถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์มีผลงานโดดเด่นเรื่องต่อไปนี้

๖.๑ **ด้านจิตรกรรม** คือการวาดภาพฝาผนังการเขียนภาพลงผ้าหน้าผากการสักลาย ฯลฯ

๖.๒ **ด้านประติมากรรม** คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้นแกะสลักการหล่อเช่นหล่อพระพุทธรูปปั้นโองสลักลอยตลับประดับต้นเทียนสิ่งก่อสร้าง ฯลฯ

๖.๓ **ด้านสถาปัตยกรรม** คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนโบสถ์ศาลาศาลพระภูมิ ฯลฯ

๖.๔ **ด้านหัตถกรรม** (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีผลงานในสิ่งทำมือเช่นเครื่องจักสาน

๖.๕ **ด้านงานประดิษฐ์** คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติเช่นการประดิษฐ์ดอกไม้บายศรีการแต่งลอยตลับบนแผ่นผ้า ฯลฯ

๖.๖ ด้านดนตรีนาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้าน คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรีการขับสากการฟ้อนรำการคิดวิธีการเล่นพื้นบ้านหมอลำ การเล่นลิเก

๗. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาและบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรเช่นการจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

๘. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึงความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณภาษาไทยและการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๙. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่นการถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนาการบวชป่าการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีบูชาข้าว เป็นต้น

๑๐. สาขากองทุนและสวัสดิการหมายถึงการจัดการด้านสมทบและบริการกองทุนในการประกันคุณภาพชีวิตของตนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

๑๑. สาขาการศึกษาหมายถึงความสามารถการถ่ายทอดการอบรมเลี้ยงดูการบ่มเพาะการสั่งสอนการสร้างสื่อและอุปกรณ์การวัดความสำเร็จ

รายงานข้อมูลศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมท้องถิ่น

ข้อมูล ณ วันที่ 14 มิถุนายน 2567

ลำดับ	จังหวัด	อำเภอ	อปท.	ปีงบประมาณ	ชื่อโครงการ/กิจกรรม	ช่องทางการติดต่อ/การสืบค้นเพื่อการเรียนรู้						
						สถานที่ตั้ง	ละติจูด	ลองจิจูด	ชื่อเจ้าของ	เบอร์โทรศัพท์ที่ใช้ในการติดต่อ	ชื่อผู้ประสานงาน	เบอร์โทรศัพท์ที่ใช้ในการติดต่อ
1	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง		สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดุง	หมู่ที่ 1 บ้านโนนกกบก ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุตรธานี			นายพงษ์ฤทธิ์ พลสักขวา		สภาวัฒนธรรมตำบลบ้านดุง	
2	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	วัด 5 ส กิจกรรมจิตอาสาทำความดี	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดุง 153 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุตรธานี 41190	17.756534	103.226852	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดุง	042-219-954		
3	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ย้อมสีครามธรรมชาติ	273 หมู่ที่ 16 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นางลำไย บุชาศรีวงษ์	086-222-2658		
4	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	นวดแผนไทย	143 ม.17 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นางมล มีหลง	0		
5	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	ลีลาหูกิจชุมชนจักรสานบ้านสระแก้ว	95 ม.14 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นางหนูเพียร ศรีปัญญา	080-007-2687		
6	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	กล้วยฉาบค่านาคาสามรส	45 ม.16 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นางบุญรัตน์ อัครา	084-799-5443		
7	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	หมอดินอาสา	57 หมู่ที่ 10 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นายสุนทร สร้อยฟ้า	0		
8	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	หมอทำขวัญ	8 ม.4 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นายสุป็น สุธาธรรม	0		
9	อุตรธานี	บ้านดุง	อบต.บ้านดุง	2566	นวดประคบสมุนไพร	256 ม.16 ต.บ้านดุง อ.บ้านดุง จ.อุตรธานี			นางสุพางค์ มงคลแสน	090-338-7383		

เนา													
วันสิ้นสุด		ศิลปะ			วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น			ภูมิปัญญาท้องถิ่น		ประเภทของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น			
วันสิ้นสุด	จำนวนผู้เข้าร่วม (ราย)	ศิลปกรรม	ศิลปหัตถกรรม	ศิลปะประยุกต์	ชื่อเครือข่ายวัฒนธรรม	จำนวนเครือข่ายวัฒนธรรม	ด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	ระดับของภูมิปัญญาท้องถิ่น	สาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น	บุคคล	สถานที่	วัตถุประสงค์ของ	เผยแพร่เฉพาะบุคคลในครอบครัว
31/08/2566	65												
								ภูมิปัญญาท้องถิ่น	หัตถกรรม	หัตถกรรม			
								ภูมิปัญญาชาวบ้าน	การแพทย์ไทย	การแพทย์ไทย			X
								ภูมิปัญญาชาวบ้าน	หัตถกรรม	หัตถกรรม			
								ภูมิปัญญาชาวบ้าน	อื่นๆ ระบุ แปรรูปอาหาร	อื่นๆ			
								ภูมิปัญญาท้องถิ่น	เกษตรกรรม	เกษตรกรรม			
								ภูมิปัญญาท้องถิ่น	อื่นๆ ระบุ ประเพณีพิธีกรรม	อื่นๆ			
								ภูมิปัญญาท้องถิ่น	การแพทย์ไทย	การแพทย์ไทย			

